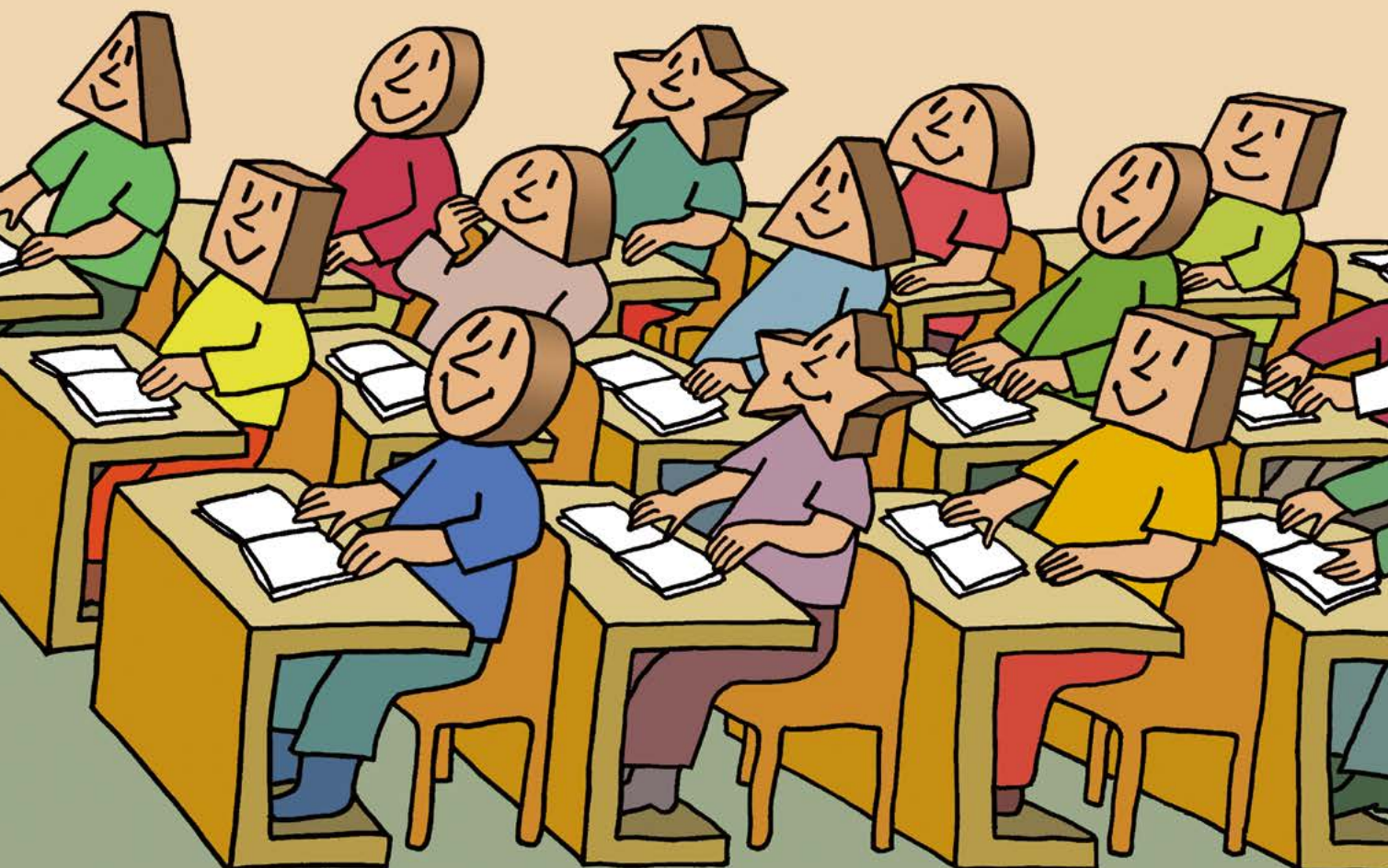

Het aantal diagnoses bij kinderen loopt al jaren op, maar er ontstaat steeds meer discussie over. Want waarom hebben tegenwoordig zoveel kinderen een stoornis als autisme of adhd, en heeft zo'n stempel niet juist een negatief effect op een kind? Steeds meer experts pleiten ervoor terughoudend te zijn met zulke diagnoses bij vaak nog jonge kinderen. Ze willen wel degelijk hulp bieden, maar zonder direct labels uit te delen. Dat is ook precies hoe passend onderwijs in de kern is bedoeld. En er zijn al scholen die zo werken - met succes.

EXPERTS PLEITEN VOOR TERUGHOUDENDHEID MET DIAGNOSES

Liever **passend onderwijs** dan **labelcultuur**

TEKST: LUCY BEKER BEELD: RUUD JONKERS EN BAS GIJSELHART CARTOON: AREND VAN DAM

De verschijning van het boek *Diagnosedrift* van Sanne Bloemink, een maand geleden, leidde tot veel commotie op Twitter. De reacties van zowel deskundigen als ouders waren verdeeld.

Dat past helemaal bij het betoog in haar boek, want daarin laat Bloemink op heldere wijze twee kanten van de medaille zien. Enerzijds brengt een diagnose vaak opluchting en erkenning voor ouders en leraren die tobben met een kind. Anderzijds worden de aanwijzingen sterker dat zo'n diagnose lang niet altijd in het belang van het kind zelf is. Daar komt bij dat psychiatrische diagnoses vaker worden gesteld dan vroeger. Bloemink: 'Er is een enorme variatie in menselijk gedrag, maar het punt waarop gedrag als 'niet normaal' wordt getypeerd, lijkt steeds sneller bereikt te worden. Daardoor vallen meer kinderen dan vroeger over de rand. Dat is niet alleen erg voor die kinderen, maar uiteindelijk voor de hele samenleving.'

Verwachtingen

Bloemink schreef haar boek op basis van vele gesprekken met zowel ouders als deskundigen. Op grond van al die gesprekken concludeert de schrijfster dat een psychiatrische diagnose veel nadelen heeft voor een kind. 'Zodra een kind een bepaald label heeft, stelt zijn omgeving de verwachtingen van zijn prestaties naar beneden bij: 'vraag dat maar niet aan hem, hij kan dat toch niet met zijn adhd'. Ook het kind zelf zal zich eraan gaan gedragen en uitdagingen uit de weg gaan ('ik kan dat toch niet, want ik heb autisme'). En dat terwijl juist jonge kinderen nog veel ontwikkeling kunnen laten zien. De angst bestaat dat juist die ontwikkeling in de kiem wordt gesmoord als er al een diagnose op tafel ligt.

Het boek van Bloemink is dan ook een pleidooi voor meer terughoudendheid bij het stellen van psychiatrische diagnoses bij kinderen en bij het voorschrijven van medicatie. Ritalin wordt soms als een oplossing gepresenteerd, maar heeft ook veel bijwerkingen. Bloemink benadrukt dat ze niet tegen diagnoses en medicatie is. 'Er zijn beslist kinderen die ermee geholpen zijn. Maar ik ben geschrokken van de grote aantallen jonge kinderen die vandaag de dag het stempel van een psychiatrische stoornis krijgen. Ik wil vooral de discussie op gang brengen of dat echt nodig is.'

'Zodra een kind een diagnose heeft, worden verwachtingen bijgesteld'

Sanne Bloemink is schrijver en journalist voor onder meer De Groene Amsterdammer. Eerder verschenen van haar hand de boeken *Hypermama* (2008), *Happy Me* (2012) en *Weten vraagt meer dan meten* (2017, samen met Christien Brinkgreve en Eric Koenen).

Erkenning

Een van de experts die Bloemink sprak voor haar boek, is prof. dr. Floortje Scheepers, hoogleraar Innovatie in de GGZ en hoofd van de afdeling psychiatrie van het Universitair Medisch Centrum (UMC) in Utrecht. Scheepers merkt in haar functie bij het UMC dat ouders in eerste instantie opgelucht zijn als hun kind een diagnose krijgt, of het nu autisme, adhd of PDD/NOS is. 'Dan is er een officiële erkenning van het probleem, een verklaring die buiten de invloedssfeer van ouders en opvoeders lijkt te liggen. Niemand hoeft zich er schuldig over te voelen. Tegelijkertijd denk ik dat we het daarmee te simpel maken. Het lijkt wel of de keuze alleen nog maar is: óf het ligt aan de opvoeding óf het kind mankeert iets. Maar daar zit heel veel tussen. De werkelijkheid is niet zwart-wit, er zijn veel grijsstinten.' Scheepers pleit ervoor dat grijze middengebied juist te waarderen. 'Het gaat erom recht te doen aan de complexiteit van menselijk gedrag. We moeten niet classificeren, maar naar individuen kijken. Uitvinden wat er nodig is om een kind te laten opbloeien en ontwikkelen. Een creatieve aanpak, maatwerk, rust en tijd kunnen heel veel opleveren.'

'Diagnose moet niet het startpunt van behandeling zijn, maar het eindpunt'

Als voorbeeld vertelt Scheepers over een kind dat moeite heeft met leren lezen. 'Er wordt dan snel gedacht aan dyslexie. Dat komt ook door de constante informatiestroom over dyslexie, en doordat mensen voortdurend lezen dat ze overal op tijd bij moet zijn: *the fear of missing*. Maar in plaats van meteen over een dyslexieverklaring te beginnen, zouden we ook kunnen kiezen voor hulp in de vorm van een dyslexie-programma - zonder meteen dat etiket te plakken. Juist dat blijkt lastig te zijn in de praktijk: die middelen zijn vaak alleen toegankelijk voor kinderen die de officiële diagnose dyslexie hebben. Dat is jammer, want wellicht helpen deze middelen ook dit kind, en overwint hij zijn leesproblemen. Dan is voorkomen dat het kind voor de rest van zijn leven het label dyslexie heeft. Ik ben echt bang dat we vaak té snel een stoornis als diagnose stellen, terwijl het probleem met de juiste aanpak gewoon is op te lossen.'

Scheepers pleit dan ook voor meer geduld met kinderen. 'We zouden de stoornis of specifieke diagnose in de medische zin van het woord niet als startpunt van behandeling moeten zien, maar eerder als eindpunt. Procesdiagnostiek kun je dat noemen. Eerst hulp bieden gericht op de problemen, daar ook de omgeving van het kind bij betrekken en kijken hoe het kind zich ontwikkelt, voordat we een label hangen aan het gedrag of het leerprobleem. Want een diagnose heeft veel impact. In de rest van zijn leven raakt een mens dat etiket haast niet meer kwijt'.

Diploma-inflatie

Psycholoog en onderwijskundige Bert Wienen doet promotieonderzoek naar het stijgende aantal psychiatrische diagnoses in de onderwijscontext. Hij legt een verband met de steeds groter wordende prestatiedruk op kinderen,

Het bestaat al: passend onderwijs zonder diagnoses

De Nieuweschool in Panningen bewijst dat het mogelijk is om zonder diagnoses passend onderwijs te bieden aan alle kinderen. Op deze reguliere openbare basisschool is elk kind welkom, ongeacht afkomst en ongeacht special needs. Diagnoses worden niet gesteld.

Op de Nieuweschool zitten alle leerlingen door elkaar in de klas en krijgen ze allemaal het onderwijs dat bij ze past. Daarbij is het interessant te weten dat de ziekteverzuimcijfers van het personeel juist op deze school extreem laag zijn.

Schooldirecteur Johan van den Beucken vertelde in het oktobernummer van *Naar School!* dat hij er bewust voor kiest geen diagnoses te laten stellen, ook al mist hij hierdoor bepaalde budgetten. Hij vindt het belangrijker dat elk kind in zijn eigen woonomgeving naar school kan en is ervan overtuigd dat er altijd een aanknopingspunt is voor ontwikkeling. Van den Beucken: 'Op deze school doen wij net of er geen speciaal onderwijs bestaat. Dan moeten we alles dus zelf oplossen, want er is geen andere optie. Dan kijk je anders, dan handel je anders, en dan blijkt er veel te kunnen. Het is een kwestie van cultuur'.

'Prachtig'

Prof. dr. Floortje Scheepers is positief verrast door het verhaal over de Nieuweschool. 'Ik denk dat dat werkt. Het zou prachtig zijn alle scholen het zo aanpakken', zegt Scheepers. 'Laten we stoppen met ordenen en kaderen, maar gewoon kijken wat kinderen nodig hebben. En: wees niet te ongeduldig.'

Lees het artikel over het passend onderwijs op de Nieuweschool in Panningen op www.vosabb.nl (tabblad downloads > magazine Naar school!)

ouders en onderwijs. De oorzaak daarvan zit deels in diploma-inflatie, denkt Wienen. 'Voor steeds meer beroepen is een hoger diploma nodig. Waar vroeger vmbo genoeg was, wordt nu havo gevraagd. Natuurlijk willen alle ouders zoveel mogelijk kansen voor hun kind. Het is dus te begrijpen dat ouders graag willen dat hun kind naar de havo gaat, en ook de overheid legt meer nadruk op excellentie. Maar daarvoor moeten kinderen wel steeds meer presteren. Dat komt doordat de normering van de Cito-toetsen steeds naar boven wordt bijgesteld.'

In het schooljaar 2014/2015 heeft Cito de normering nog aangepast, met als reden: 'Leerlingen van nu maken de toetsen veel beter dan de leerlingen van een aantal jaren geleden, waardoor er onevenredig veel leerlingen in de bovenste groep(en) scoorden. Met de nieuwe verdeling zit er weer gemiddeld 20 procent van de leerlingen in elke scoregroep.' (Bron: educatie-en-school.info.nu.nl)

Dit betekent dat kinderen van nu meer moeten doen dan vroeger om het (door ouders) felbegeerde havo-advies binnen te halen. Van de leraar wordt verwacht dat hij zoveel mogelijk kinderen op dat niveau laat presteren, maar tegelijkertijd heeft hij een grote klas waarin hij elk kind passend onderwijs moet geven. Wienen: 'Tel daarbij op dat het medisch denken is toegenomen. Steeds sneller wordt gedacht dat gedrag dat afwijkt van de smalle norm een medische oorzaak heeft. Zowel ouders als leraren weten welke aandoeningen er bestaan en denken vrij snel zoiets te herkennen bij een kind. De oorzaak van het onder of juist ver boven de norm presteren, wordt dan in het kind gezocht in plaats van in de context of in de steeds verdere versmalling van de norm. Ouders en leraren staan vaak positief tegenover zo'n diagnose, omdat het een mate van 'ontschuldiging' kent. Intussen raken andere oplossingen en oorzaken buiten beeld: denk aan de manier waarop het onderwijs is georganiseerd, de nadruk op cognitief presteren en de druk die wordt ervaren in het onderwijs.'

'Door verhoogde Cito-normering moeten kinderen van nu meer presteren'

Doorbreken

'Ik snap die hele context, en het is moeilijk te doorbreken', vervolgt Wienen. 'Maar het kan wel. Ik zie steeds meer schooldirecteuren die zeggen: we gaan het anders doen. Er is uiteindelijk weinig wetenschappelijk bewijs dat een vroege

Bert Wienen is verbonden aan het lectoraat jeugd van Windesheim en heeft een achtergrond als psycholoog, onderwijskundige en bedrijfskundige. Hij doet promotieonderzoek naar de rol van diagnoses in de onderwijscontext. Daarnaast werkt hij in de praktijk op het snijvlak van onderwijs en jeugdhulp.

diagnose helpt in de gewone ontwikkeling van kinderen.'

Dat laatste blijkt ook uit recent onderzoek bij de evaluatie van passend onderwijs. Het rapport *Kenmerken van leerlingen in het speciaal basisonderwijs 2008-2018* laat zien dat kinderen die al jong naar het speciaal basisonderwijs gaan, niet beter presteren dan kinderen die pas later worden verwezen. Wienen: 'We moeten niet vergeten dat kinderen zich sprongsgewijs ontwikkelen, geef ze daarvoor de tijd. Denk niet te vroeg aan stoornissen, want dat is heel bepalend voor de rest van hun leven. Bomen die langzaam groeien, komen het hoogst.' Een mogelijke oplossing ziet Wienen in het brengen van ruimte binnen het regulier onderwijs. 'Meer ondersteuning en erkenning van leraren, kleinere klassen, meer ouderbetrokkenheid, meer tijd, geduld en het optimaal benutten van de pedagogische relatie. Meer aandacht voor andere zaken dan alleen cognitieve ontwikkeling. In overleg met de gemeente is wellicht een deel van het jeugdzorgbudget aan te wenden om echt fundamenteel andere samenwerkingsvormen te ontwikkelen en veel meer te focussen op oplossingen in de context en in de organisatie, dan de oplossing te zoeken in wat er met het kind aan de hand is. Dan kunnen jeugdzorg en de kinder- en jeugdpsychiatrie ook weer genoeg tijd en aandacht besteden aan de kinderen die echt zware zorg nodig hebben. Getraumatiseerde kinderen of kinderen met zware psychiatrische stoornissen, die nu op een wachtlijst terecht komen. Ook daarom is het zo belangrijk deze discussie aan te gaan.' ◀